

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Seminář romistiky, Katedra středoevropských studií

Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky

Disertační práce

Mgr. Jan Ort

***ROMOVÉ JAKO AKTÉŘI „CIKÁNSKÉ OTÁZKY“. NÁLEŽENÍ, MOBILITA
A PŘESIDLOVACÍ POLITIKA V ČESKOSLOVENSKU 60. LET***

**Roma Agents of the "Gypsy Question". Belonging, Mobility,
and Resettlement Policy in Czechoslovakia in the 1960s**

Vedoucí práce: Mgr. Helena Sadílková, PhD.

konzultant: Mgr. Jan Grill, PhD.

2023

Autoreferát

Práce se zaměřuje na praxi přesídlovací politiky v šedesátých letech v Československu, která byla zaměřená na obyvatele označované jako „cikáni“. Tato politika, označovaná též jako „rozptylová“, byla v historické a romistické literatuře často popisována jako jeden ze symbolů násilí komunistického režimu na Romech, které mělo vést k rozvratu jejich kulturní identity a narušení zavedených socio-ekonomických struktur. Praxe této politiky byla paradoxně popsána velmi okrajově. Cílem této práce je zaplnit tuto mezeru, vyvázat sledování této politiky ze silně hodnotícího interpretačního rámce, a současně přenést důraz z perspektivy státu a jeho úřadů na aktérství Romů samotných.

V úvodu své práce přesídlovací politiku základně charakterizují a kontextualizují, když současně shrnují dosud existující literaturu, která se k ní vztahuje. V první kapitole předkládám teoreticko-metodologická východiska celé práce. Přiznávám se zde k mikrohistorickému přístupu a obecně k inspiraci v antropologické disciplíně. Tyto přístupy přitom konkrétně diskutuji ve vztahu k možnostem studia „romských historií“. Ve druhé kapitole analyzuji dobové diskursy cikánství a na konkrétní případové studii ukazuji, jak byly tyto vyjednávány v lokálně ukotvených socio-ekonomických vztazích. Zde představená případová studie současně předesílá, že praxe přesídlovací politiky navazovala na historicky podmíněné a lokálně specifické procesy. Ve třetí kapitole se zaměřuji na tu část přesídlovací politiky, která cílila na „likvidaci cikánských osad“. Rozpracovávám zde různé způsoby, jakým se k takto označovaným prostorům vztahovali jednotliví aktéři, především tedy Romové jako jejich obyvatelé. Ukazuji, že centrální politika se v tomto ohledu mohla do velké míry potkávat s aspiracemi Romů na prostorovou mobilitu, jakkoliv ale tito nutně plně nesdíleli oficiální náhled na osady jako na místa „deviantního způsobu života“. Ve čtvrté kapitole se věnuji samotnému přesídlování Romů ze Slovenska do Česka. Ani tento pohyb přitom nebylo možné oddělit od migrace Romů jako aktérské ekonomické strategie. Státní politikou prosazovaná logika „rozptylu“ se nakonec potkávala s aspiracemi jednotlivých rodin na prostorovou a socio-ekonomickou autonomii. Z jejich pohledu ale zdánlivé přitakání dominantní logice nevedlo nutně k asimilaci ve smyslu zbavení se vlastní kulturní identity a zpřetrhání zavedených vazeb.

Při ohledávání forem aktérství Romů konstatuji stav určitého napětí a ambivalence, ve kterém vztah Romů k asimilačním politickým vůči „cikánům“ nahlížím jako na „experimentální souhlas“ (High 2008). Současně ale na straně Romů rozeznávám značnou heterogenitu lokálně a historicky podmíněných pozicionalit, což mě nakonec vede jednak k rozrušení jednoznačné opozice mezi státem a Romy jako jeho marginalizovanou skupinou obyvatel, ale i k narušení představy o Romech jako *a priori* vně stojící skupině obyvatel.

Přesídlovací politika

Pro asimilační politiku vůči „cikánskému obyvatelstvu“, vymezenou komunistickým režimem v Československu v roce 1958, identifikoval britský sociolog Guy tři základní cíle. Zaprvé to bylo plné zařazení „cikánů“ do pracovního procesu, zadruhé – i s oporou v zákoně č. 74/1958 – omezení obousměrného migračního pohybu mezi Slovenskem a českými zeměmi, a nakonec zatřetí „zlikvidování cikánských koncentrací“, především tedy východoslovenských „cikánských osad“. V průběhu dalších let se ale tyto cíle plnit nedařilo. Jako hlavní příčinu identifikoval Guy liknavý přístup ze strany místních národních výborů, na kterých přitom do velké míry ležela tíha realizace prosazované politiky. To reflektovali i interní dokumenty z centrální úrovně. Ty pojmenovávaly neochotu místních úřadů překonávat zakořeněné proticikánské postoje, které byly překážkou především při řešení bytové situace. Guy k tomu ovšem dodává, že to byla otázka i ekonomická – odpovědnost regionálních a místních národních výborů nebyla podpořena poskytnutím adekvátních finančních prostředků a vytyčená opatření tak měly řešit úřady za využití vlastních stávajících zdrojů. Kromě toho se stále více ukazovalo, že v rámci samotného východního Slovenska, kde byla situace bydlení a zaměstnanosti nejpálčivější, ani nebyl dostatek pracovních příležitostí pro pracovní zařazení zde žijících Romů. Guy uzavírá, že pokud se podařilo dosáhnout nějakých úspěchů, bylo to právě v oblasti zaměstnanosti, to ovšem díky probíhající migraci, kterou, přes centrální snahu jejího omezení, úřady na Slovensku a zaměstnavatelé v Česku ochotně tolerovaly (Guy 1977: 309–318).

Tentýž autor si dále všímá, že v průběžných hodnoceních neefektivity stanovené asimilační politiky byla formulována nikoliv potřeba jejího přenastavení, ale při zachování obdobných principů naopak její intenzifikace. V tomto kontextu sílily požadavky po vytvoření nové – a efektivnější – administrativní struktury. Především úřady na Slovensku pak začaly akcentovat nutnost organizovaného přesunu většího počtu Romů z východoslovenského regionu do Česka, když zaznívaly i návrhy na zavedení kvót pro počty „cikánů“ v jednotlivých

obcích a okresech (Guy 1977: 315). Tyto tendence vyvrcholily přijetím vládního usnesení č. 502 schváleného 13. října 1965. Při pokračujícím sledování obecného cíle „trvalého zaměstnání mladistvých i dospělých cikánských občanů a zvyšování jejich životní a kulturní úrovně“ usilovali jeho autoři o překonání dřívějších problémů v jeho naplnění. Na základě usnesení byl nově ustanoven mezíresortní „Vládní výbor pro otázky cikánských obyvatel“, který jakožto nezávislý koordinační a poradní orgán převzal úlohu do té doby spadající pod Ministerstvo školství a kultury (Guy 1977: 253). V nové administrativní struktuře byl stanoven obdobný výbor i při Slovenské národní radě a dále i zvláštní komise při národních výborech na úrovni krajů, okresů a měst. Nová struktura byla podpořena vyčleněním zvláštních financí ve státním rozpočtu, které měly pokrýt realizaci konkrétních opatření.

Podobně jako zákon z roku 1958, ani sledované usnesení není možné chápat striktně jako centrální formovanou totalitní *top-down* politiku, ale – minimálně do určité míry – i jako výsledek tlaků regionálních aktérů (srov. Lucassen 2008). Největší procentuální zastoupení Romů v tehdejší Československu bylo totiž dlouhodobě ve východoslovenském regionu, který byl zároveň charakteristický vysokým počtem výrazně socio-ekonomicky marginalizovaných (a řekněme rasově segregovaných) osad. Ty byly z pohledu místních (ale i centrálních) úřadů chápány jako výrazné bezpečnostní a hygienické riziko (Donert 2017: 116–113). Ze strany krajského národního výboru minimálně od první poloviny šedesátých let sílily hlasy, dle kterých nebylo možné situaci východoslovenských Romů řešit pouze regionálně (viz např. Haišman 1999). Pokud tedy vládní usnesení ukládalo nově ustanovenému vládnímu výboru zpracovat harmonogram „likvidace cikánských koncentrací“ (Jurová 2008: 1003–1006), byla to do jisté míry odpověď na tyto požadavky ze strany krajského národního výboru a později i komunistické strany na Slovensku (viz Donert 2017: 159). Poptávka po systematičtějších a shora přidělených nástrojích kontroly nad životy „cikánů“ pokračovala ale i v těch regionech v Česku, které představovaly častější destinace poválečných romských migrantů ze Slovenska (viz kapitola čtvrtá).

Vládní výbor na svém prvním zasedání 18. prosince 1965 schválil dokument „Zásady pro organizování rozptylu a přesunu cikánského obyvatelstva za účelem likvidace nežádoucích cikánských soustředění ve smyslu usnesení strany a vlády“, ve kterém uložil státním orgánům „vypracování harmonogramu dlouhodobé likvidace cikánských ulic, čtvrtí v Česku

a cikánských osad na Slovensku“ (Jurová 2008: 1031).¹ Pro rozpracování harmonogramu přitom byly vymezeny dva základní úkoly:

- I. „zabezpečit plán **rozptylu cikánského obyvatelstva v rámci vlastních hranic krajů a okresů**“
- II. „zabezpečit plán **přesunu části cikánského obyvatelstva ze Slovenska do českých krajů**“

K těmto byl přidán ještě třetí bod, který rozepisoval předpoklady takového „přesunu“ a „rozptylu“. Dle něj měly být „rozptyl“ i „přesun“ organizovány pouze „na základě dobrovolného souhlasu cikánského obyvatelstva“ a při předcházejícím „zajištění ubytování a zaměstnání cikánských rodin a osob“. O příslušných rodinách přitom bylo potřeba vést „přesné přehledy a v nových podmínkách života jim zajišťovat další péči, aby jejich proces převýchovy byl dále sledován.“ V reakci na dosavadní zkušenosti s proticikánskými postoji ve společnosti bylo uloženo národním výborům, aby vytvářely „podmínky pro nutnost pochopení rozptylu a přesunu u ostatního [tj. „necikánského“ – pozn. J.O.] obyvatelstva“, s čímž souvisela i plánovaná mediální kampaň (viz kapitola druhá). Pro přesun mezi Slovenskem a českými zeměmi byly vytyčeny partnerské kraje, které dále měly stanovit příslušné okresy, ze kterých mohly být rodiny ze Slovenska do Česka posílány. „Organizovanost“ přesídlování zde byla současně kladena do protikladu k „nežádoucí živelné migraci“, za kterou byl považován pokračující obousměrný pohyb Romů mezi Slovenskem a českými zeměmi. Taková migrace měla být přitom ze strany místních úřadů důsledně odmítána, když bylo v těchto případech požadováno, aby byly příslušné „cikánské osoby vraceny do původního místa bydliště“.

Jakkoliv odstraňování „cikánských koncentrací“ a přesídlování „cikánů“ měly probíhat hned od roku 1966 (a ve skutečnosti probíhaly v určité míře ještě před platností usnesení z roku 1965), příslušný harmonogram byl ustanoveným vládním výborem zpracován až pro roky 1967–1970. Dle něj mělo být v rámci regionů v Česku původně rozmístěno celkem 380 rodin a na Slovensku celkem 5 984 rodin (harmonogram byl postupně upravován, a to i v reakci na jeho selhávající realizaci). Přesun ze Slovenska do Česka se potom měl týkat celkem 2 177 rodin. Dalších asi osm a půl tisíc rodin mělo čekat přesídlení/rozmístění po roce 1970 (Guy 1977: 274–276, též viz Pavelčíková 2004: 91–

¹ Přednostně přitom měly být zlikvidovány jednak „cikánské osady“ v oblasti zahraničního turistického ruchu (oblast Vysokých Tater na Slovensku), ale „v zájmu zdraví pracujících Východoslovenských železáren“ i „cikánská osada“ ve Velké Idě u Košic (Jurová 2008: 1031).

92). Provedení přesídlování se mělo odvíjet od nově zavedené administrativní kategorizace „cikánského“ obyvatelstva do tří skupin, a to dle míry jejich asimilace v dominantní společnosti. Zatímco do první kategorie měli dle této logiky být zařazeni již téměř asimilovaní „cikáni“ s posledními zbytky „nežádoucího způsobu života“ a do třetí kategorie definované již v podstatě jako patologické případy bez vidiny možné „převýchovy“, druhá kategorie měla zahrnovat jedince a rodiny odhodlané vymanit se z „nezdravého“ prostředí „cikánských soustředění“ (viz zejména kapitola druhá). Jakkoliv právě na ně měla přesídlovací politika cílit primárně, omezení pohybu se mělo týkat všech „cikánů“ bez ohledu na jejich kategorizaci.

KAPITOLA PRVNÍ. Aktérství Romů, antropologie a historie

Ještě před empiricky laděné kapitoly řadím na začátek kapitolu věnovanou vlastním teoreticko-metodologickým východiskům. Přesídlovací politiku zde zasazuji do diskuse okolo díla Jamese C. Scotta, jednak tedy jeho pojetí státní moci v uplatňování sociálně inženýrských politik (Scott 1998), ale rovněž okolo jeho chápání resistance jako způsobu reakce marginalizovaných obyvatel na tyto politiky (např. Scott 1985). Budu sledovat ty příspěvky související antropologické diskuse, které usilují o jemnější rozlišení aktérů a narušení ostrých hranic mezi státem a společností, respektive mezi dominancí a marginalizací. Navážu zde na koncept „z okrajů“ (*from the margins*) jako způsob antropologického přemýšlení (Tsing 1994), který byl rozpracován pro antropologii státu (Das, Veena 2004). Při snaze o formulování komplexnějšího vztahu marginalizovaných obyvatel k dominantnímu státu se budu inspirovat u antropoložky Holly High, která zkoumala přesídlování chudých zemědělců v Laosu (High 2005, 2008). High zdůrazňuje, že není možné opomíjet očekávání a touhy, které si zemědělci do státních přesídlovacích politik sami projektovali. A když konkrétní realizace přesídlení mnohdy vedla k prohloubení jejich pauperizace a prekarizace, zemědělci z toho nevinili tuto konkrétní politiku, ale spíše nefungující stát jako takový. S odkazem na antropologa Lea Howe (1998) současně ukážu, že ani samotný vztah mezi dominancí a marginalizací není pevně daný, a že mezi lidmi probíhá konstantní zápas o to, kdo bude na straně dominance, a kdo si ponese stigma marginalizace. Takové rozvržení pozic má vliv i na to, na koho vlastně státní politiky dopadají. V první kapitole návazně argumentuji, že politika vůči „cikánům“ byla sice zacílena na poměrně jasně vymezenou skupinu obyvatel, není o ní však možné uvažovat úzce pouze ve vztahu k Romům, ale spíše jako o politice, která vstupovala do

lokálních socio-ekonomických systémů, ve kterých se rozhoduje o její konkrétní realizaci, a které má současně potenciál transformovat. Napojení antropologické diskuse na historické téma předkládané práce mě pak přirozeně dovedlo k již existujícím historickým přístupům, které se v antropologii přiznaně inspirují, ať už je to mikrohistorie nebo „dějiny každodennosti“. Otevírám zde mimo jiné diskusi o reprezentativnosti studií, které cíleně zmenšují výzkumné měřítko a sledují každodenní jednání „obyčejných“ aktérů–jednotlivců. Na jedné straně se zde přidávám k těm hlasům, podle kterých takto zaměření historici, podobně jako antropologové, nezkoumají „vesnice“ jako takové, ale zkoumají širší společenské fenomény „ve vesnicích“ (Geertz 1973: 22). Diskuse zvolených metod archivního výzkumu a orální historie mě ovšem nakonec dovedla k tomu, že v předkládané práci mi jde i o „vesnice“ samotné, a to především s ohledem na očekávání a zájmy participantů výzkumu, tedy lidí, se kterými jsem vedl rozhovory.

KAPITOLA DRUHÁ. Kdo je „cikán“?

Ve druhé kapitole rozvinu diskusi o vyjednávání toho, na koho měla centrálně formulovaná politika dopadnout. Pokládám si zde klíčovou otázku po tom, kdo je vlastně „cikán“, když sleduji jednak různé způsoby vymezení této kategorie, ale i vyjednávání její asociace s konkrétními lidmi v praxi přesídlovací politiky. Od sledovaného vládního usnesení 502/1965 se odvíjela nová kategorizace „cikánů“, dle které byli rozděleni do tří skupin podle stupně společenské asimilace, respektive z druhé strany podle stupně „zaostalosti“. Samotné přesídlování se mělo týkat „cikánů“ z II. kategorie, kteří se sice ocitli v „nezdravém“ prostředí „cikánských koncentrací“, ale byl u nich předpoklad, že se z takového prostředí dokážou (s vnější pomocí) „vymanit“. Chápání cikánství jako určité sociální deviance ovšem koexistovalo s jinými společenskými diskursy, dle kterých byli „cikáni“ identifikováni a posuzováni na základě etno-rasových charakteristik. Díky tomu sice byl některým Romům odepřen přístup k participaci na přesídlovací akci, protože nesplňovali oficiální představy o cikánství, na straně druhé mohl být na základě etno-rasových měřítek omezována svoboda pohybu kohokoliv z Romů. Při představení dobových diskursů cikánství mě v této kapitole zajímá především kontext vyjednávání cikánství v každodenních vztazích. Zaměřím se na obec Brekov, kde se tamním Romům dařilo dosahovat vysokého stupně etablovanosti v lokálních vztazích a platnost kategorie „problematických“ a „zaostalých cikánů“ odsouvat na jiné Romy mimo hranice domovské

obce. V kontextu přesídlovací politiky ale označení „cikáni“ ulpělo na jediné rodině v obci, která celkový obraz integrovanosti místních Romů narušovala a jako společensky nekonformní se nakonec stala součástí oficiálního přesídlení do Česka. I na základě tohoto příkladu argumentuji, že cikánství jakožto kategorie potenciálně uplatnitelná na Romy na základě rasových kritérií se současně důležitým způsobem podílela na strukturování vztahů mezi Romy samotnými.

KAPITOLA TŘETÍ. Osady: mezi marginalizací a autonomií

V kapitole třetí se budu věnovat jednomu z klíčových pilířů přesídlovací politiky, tj. snaze o „likvidaci nežádoucích cikánských soustředění“, především tedy (východo)slovenských „cikánských osad“. Kromě konkrétních aspektů realizace „likvidace osad“ mě bude zajímat její širší předpoklad, tj. způsoby jakými se jednotliví aktéři vztahovali k osadám jako svébytným sociálním, kulturním, ale i konkrétním fyzickým prostorům. Oficiální diskurs o osadách jako bezpečnostní a hygienické hrozbě zde byl podpořen dominantním expertním diskursem, ve kterém byly osady definovány jako prostory „kulturně zaostalého“ „cikánského způsobu života“. Kritické hlasy, které spatřovaly v asimilační politice příčinu rozvratu socio-kulturních systémů Romů zase měly tendenci nahlížet na osady jako přirozené prostředí realizace svébytné romské kultury. Další autoři při sledování teritorializace Romů v osadách naproti tomu zdůrazňovali klíčovou úlohu místních úřadů a neromských vesničanů jako strážců neromské teritoriální hegemonie. Při zaměření na aktérství Romů samotných se pokusím tyto náhledy smířit, když ukážu, že všechny tyto aspekty hrály svou úlohu v tom, jak osady chápali samotní jejich obyvatelé. Ti v mnoha doložených případech sdíleli náhled na osadu nejen jako místo materiálně nevyhovujících životních podmínek, ale právě i jako místo určité kulturní „zaostalosti“ a socio-ekonomické stagnace. V tomto ohledu se ekonomické strategie a širší strategie sociability Romů s centrální snahou o odstraňování těchto míst do určité míry potkávaly. Pokud tedy byla praxe centrální politiky vyjednávána v kontextu širších lokálně ukotvených socio-ekonomických vztahů, nemuselo to znamenat pouze narušení socio-kulturních vazeb mezi Romy samotnými (o kterém mluvili kritici politiky), ale současně potenciál narušování rasově motivované segregace. Argumentuji ovšem, že tento aspekt přesídlovací politiky byl spíše příležitostí pro jednotlivé (určitým způsobem situované) rodiny než možností celkového přerámování lokálních vztahů. Na příkladu osady Podskalka při okresním městě

Humenné nakonec ukáží, že přes dlouhodobě existující prostorovou mobilitu mimo osadu, obvykle právě do samotného Humenného, Romové ne vždy, a ne ve všech ohledech přitakávali oficiálnímu diskursu a chápali osadu i jako svébytný sociální a kulturní prostor, navíc s ambicemi na správní autonomii. Nejednalo se o prostor oddělený od okolního světa, ale o místo, ve kterém (a skrze který) byli Romové schopni realizovat širší společenskou participaci (např. skrze vlastní školu, vlastní fotbalový tým, hasičský sbor a jiné svazové aktivity).

KAPITOLA ČTVRTÁ. Přesídlení, migrace, rozptyl: kontrola pohybu a aktéřské strategie.

Důraz na odstraňování osad byl zákonitě provázán s přemísťováním jejich obyvatel, a to podle logiky „rozptylu“. Na tento aspekt se zaměřím v úzce navázané kapitole čtvrté. Budu se v ní zaměřovat především na přesídlování Romů ze Slovenska do Česka, které bylo provázáno nejen s poválečnou migrací Romů mezi oběma částmi tehdejšího Československa, ale i s dlouhodobější snahou o kontrolu pohybu „cikánů“ jakožto „kočovníků“ a „fluktuantů“. V této kapitole usiluji o narušení jednoznačného chápání migrujících/přesídlovaných Romů v termínech vykořenění ze zavedených socio-ekonomických a kulturních vazeb, což bylo vlastní nejenom kritice asimilační politiky, ale i celkovému náhledu na poválečný pohyb romského obyvatelstva a proměně jeho socio-ekonomických vazeb. Ukáží, že na rozdíl od neromských obyvatel, kteří viděli v plánovaném rozmísťování ohrožení neromské teritoriální hegemonie, Romové samotní v něm mohli vidět příležitost společenského začlenění. V tomto ohledu kritizovali spíše nefunkčnost centrální politiky a proticikánské postoje konkrétních úřadů, nebo poukazovali na diskriminační povahu omezení svobody pohybu. U samotné prosazované kontroly pohybu zde ovšem konstatuji její neefektivitu, když většina Romů i v praxi sledované politiky udržela kontinuitu vlastních migračních trajektorií a „organizovaný přesun“ do vymezených míst se týkal za celý humenský okres pouze jednotlivců. Při sledování převažující migrační zkušenosti současně ukáží, že oficiální důraz na „rozptyl“ se mohl potkávat s konkrétními migračními strategiemi jednotlivých romských rodin. Ty ovšem při snahách o dosažení určité prostorové a socio-ekonomické autonomie počítaly s udržením dřívějších vazeb, ať už s dalšími rodinami v Česku, ale v určitém „transnacionálním“ sociálním poli i s těmi žijícími na Slovensku. Pro komplexnější zachycení samotného průběhu přesídlení se nakonec zaměřím na situaci rodin

přesídlených z okresu Šemetkovce na Slovensku do okresu Jičín v Česku. Unikátní materiál – rozhovory Hübschmannové s různými aktéry přesídlení vedené na konci sedmdesátých let – mi umožňují jemnější rozlišení aktérských pozic a zkušeností samotných Romů, včetně zdůraznění dosud opomíjené genderové perspektivy. Zaměření na situaci v regionech v Česku je alespoň částečným vyvážení primárního zacílení předkládané práce na region východního Slovenska. Umožní mi současně ukázat, že jakkoliv přesídlení a migrace znamenala pro mnohé Romy možnost úniku z historicky zakořeněných rasových hierarchií východoslovenského venkova, i v Česku na nich mohla ulpívat kategorie cikánství, opět s jejími lokálně a historicky podmíněnými významy a souvisejícími politikami.

Závěr

Předkládaná práce ukazuje, že zájmy Romů nejen že se s nastavením centrální politiky vůči „cikánům“ mohly do značné míry potkávat, ale tito byli schopni její konkrétní aspekty přetvářet ve prospěch vlastních socio-ekonomických strategií. Naplňování cílů přesídlovací politiky tak daleko spíše naráželo na lokální silně rasizované struktury, ve kterých místní úřady a neromští obyvatelé udržovali teritorializaci a segregaci Romů jako přirozený stav věcí. Právě k těmto způsobům lokálního vymezování vztahů je nakonec možné vztáhnout dominantní tezi o státním zásahu do zavedených struktur, který tak pro samotné Romy mohl nakonec mít emancipační potenciál. Tato práce ale současně ukazuje na značnou heterogenitu aktérských pozic, a to i mezi samotnými Romy, jejichž zkušenosti a životní trajektorie se odvíjely mj. od lokálně podmíněných a historicky utvářených sítí aktérů a vztahů. Mikrohistorické zacílení na lokálně vymezené sociální pole mi kromě heterogenity pozici umožnilo narušit jednoznačnou opozici mezi státem a Romy jako jeho marginalizovanou skupinou obyvatel, ale i představu o Romech jako *a priori* vně stojící skupině obyvatel. Kromě toho mě ale dovedlo k pojmenování určitých (dis)kontinuit sledovaných procesů, v jejichž světle nakonec přesídlovací politiku nelze chápat jako jednoznačně ohraničený sociálně inženýrský zásah dominantního státu do životů jeho obyvatel.

Literatura

- Das, V.; Poole, D. 2004. State and Its Margins. Comparative Ethnographies. In *Anthropology in the Margins: Comparative Ethnographies*, Das, V.; Poole, D. (eds.), 3–33, Santa Fe: SAR Press.
- Donert, C. 2017. *The Rights of the Roma. The Struggle for Citizenship in Postwar Czechoslovakia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geertz, C. 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Guy, W. 1977. *The Attempt of Socialist Czechoslovakia to Assimilate Its Gypsy Population*. Unpublished PhD thesis. University of Bristol.
- Haišman, T. 1999. Romové v Československu v letech 1945–1967. Vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady. In *Romové v ČR (1945–1998)*, 137–183. Praha: Socioklub
- High, H. 2008. The Implications of Aspirations: Reconsidering Resettlement in Laos. *Critical Asian Studies* 40 (4): 531–550.
- High, H. 2005. *Village in Laos: An Ethnographic Account of Poverty and Policy among the Mekong's Flows*. PhD thesis. Australian National University.
- Howe, L. 1998. Scrounger, Worker, Beggarman, Cheat: The Dynamics of Unemployment and The Politics of Resistance in Belfast. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 4 (3): 531–550.
- Jurová, Anna. 2008. Rómska menšina na Slovensku v dokumentoch, 1945–1975. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV.
- Lucassen, L. 2008. Between Hobbes and Locke. Gypsies and the Limits of the Modernization Paradigm. *Social History* 33 (4): 423–441.
- Pavelčíková, N. 2004. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*. Prague: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR.
- Scott, J. 1998. *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven/London: Yale University Press.
- Scott, J. 1985. *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Resistance*. New Haven: Yale University Press.

Tsing, A. L. 1994. From the Margins. *Cultural Anthropology* 9 (3): 279–297.

Přehled publikační a odborné činnosti

Odborné stáže

2021 – Fond mobility – University of Bucharest, Faculty of Sociology and Social work

2020 – Fond mobility – University of Bucharest, Faculty of Sociology and Social work

2019–2020 – *doctoral support* – Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle

2018–2019 – Visegrad fund traineeship – Univerzita Pavola Jozefa Šafárika v Košiciach; participace na projektu *Health needs assessment within marginalized Roma settlements*

2017–2018 – Fond mobility – Department of Anthropology, Durham University, UK

2017 – Erasmus+ praktická stáž – Ústav rómskych štúdií, Prešovská univerzita v Prešove

2014–2015 – Erasmus+ praktická stáž – Ústav rómskych štúdií, Prešovská univerzita v Prešove

Ocenění

2023 – Cena Růženy Vackové za knihu *Facets of a Harmony. Harmony. Roma and their Locatedness in Eastern Slovakia*. (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy)

2017 – Cena České asociace sociální antropologie za nejlepší antropologickou magisterskou práci

Výzkumná činnost

Od roku 2011 – terénní výzkumy mezi Romy převážně na Slovensku, ale i v České republice, Polsku a Velké Británii

Od roku 2020 – výzkumník v projektu *Genocide, Postwar Migration, and Social Mobility: Entangled Experiences of Roma and Jews*. (GAČR EXPRO)

2018-2019 – řešitel projektu *"Here is no difference between Roma and gadže.' Negotiating power, color and gender in an East Slovak village since 1945." Processing and publishing of a complex ethnography of a particular East Slovak village*. (GAUK)

2017 – výzkumník v projektu *Rozšíření slovníku olašské romštiny*, FF UK v Praze (Úřad vlády České republiky, Podpora implementace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků)

2016-2017 – výzkumník v projektu projektu *Ekonomické správanie detí z marginalizovaných rómskych komunit*, Technická univerzita v Košicích (Agentura pro vědu a výzkum SR)

2016 – výzkumník v projektu *Slovník Olašské romštiny* FF UK v Praze (Úřad vlády České republiky, Podpora implementace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků)

2015-2017 – výzkumník a administrativní podpora v projektu *Migrace Romů z České a Slovenské republiky do Velké Británie a Kanady*, FF UK v Praze (Grantová agentura České republiky)

2015 – výzkumník v projektu *Inovace vyučovacího předmětu Vlašská romština* (Vnitřní soutěž FF UK)

2015 – výzkumník v projektu *Security or Securitization: Assessment of Policing Policy and Practices relating to Roma*, Otevřená společnost o.p.s. (Think Tank Fund)

2014 – spolupracovník projektu *Praha sdílená a rozdělená*, Multikulturní centrum Praha

2014 – řešitel projektu *Přepis a zpracování nahrávek romského jazyka s rodilými mluvčími* (Vnitřní soutěž FF UK)

2012-2013 – spolupracovník a administrativní podpora projektu *Jazykový atlas centrální romštiny*, FF UK v Praze (Grantová agentura České republiky)

Pedagogická činnost

Od roku 2019 – praktická výuka romštiny a kurzy terénního výzkumu (FF UK)

Účast na konferencích

2022 – The 2016 Annual Meeting and Conference on Romani Studies, Beograd. Příspěvek: *Policies towards the Roma? Contesting the framing of certain state policies on the example of communist Czechoslovakia.*

2021 – The 2021 Annual Meeting and Conference on Romani Studies, Prague. Příspěvek: *Local praxis of the attempts of the Czechoslovak socialist state to control the mobility of the Roma.*

2019 – Akademie romských studií, Praha. Příspěvek: *Vyjednávání „cikánské práce“ v Jolanech.*

2019 – International Conference: Trajectories of Romani Migrations and Mobilities in Europe and Beyond (1945 – present), Prague. Příspěvek: *The Policy of “Controlled Dispersal” of the Roma in the 1960s in the Former Czechoslovakia. A Case Study of Humenné District.*

2019 – The 2019 Annual Meeting and Conference on Romani Studies, Reykjavik. Příspěvek: *The Policy of “Controlled Dispersal” of the Roma in the 1960s in the Former Czechoslovakia. A Case Study of Humenné District.*

2019 – Erasmus Joined Short Term Staff Training and Student Mobility Event, Helsinki. Příspěvek: *The Policy of “Controlled Dispersal” of the Roma in the 1960s in the Former Czechoslovakia. A Case Study of Humenné District.*

2018 – Akadémia rómskych štúdií, Bratislava. Příspěvek: *Dynamika politiky bydlení Romů ve východoslovenské vesnici.*

2018 – The 2018 Annual Meeting and Conference on Romani Studies, Bucharest. Příspěvek: *Policies toward an East Slovak Romani settlement.*

2016 – The 2016 Annual Meeting and Conference on Romani Studies, Stockholm.
Příspěvek: *Crossing and strengthening social boundaries among the communities in an East Slovak village.*

Publikace

Knihy

- Ort, J. 2022. *Facets of a Harmony. Roma and their Locatedness in Eastern Slovakia.* Prague: Karolinum Press.
- Ort, J. 2022. *Harmonie soužití. Romové jako místní obyvatelé východního Slovenska.* Praha: Karolinum.

Odborné články

- Ort, J., Dobruská, P. 2023. Continuities and Discontinuities in a Transnational Social Field. The Case of the Margovany Roma. *Český lid* 110 (2): 211–242.
- Ort, J. 2022. Belonging, mobility, and the socialist policies in Kapišová, Slovakia. *Romani studies* 32 (1): 23–50.
- Ort, J. 2021. Romové jako místní obyvatelé? Místní náležení, cikánství a politika prostoru ve vesnici na východním Slovensku. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 57 (5): 581–608.
- Ort, J.; Dobruská, P. 2018. Kontinuity a diskontinuity v transnacionálním sociálním poli na příkladu margovanských Romů. *Český lid* 105, pp. 131–157.
- Ort, J. 2016. Migrace z východoslovenské vesnice: Historický přehled a současné strategie. *Romano džaniben* 23 (2), pp. 39–69.
- Ort, J. 2015. Sociální a etnické aspekty motivace romského konvertity k setrvání v konverzi. *Romano džaniben* 22 (1), pp. 35–55.

Výzkumné zprávy

- Ort, J.; Pospíšil, F., Ripka, Š. 2016. *Bezpečnost a sekuritizace Romů v České republice.* Zpráva z kvalitativního šetření. [Security and Securitization of the Roma in the Czech republic.] Prague: Otevřená společnost, o. p. s., [[online](#)]

Jiné

- Ort, J.; Guži, Z. 2018. „Vzal jsem si do hlavy, že si vybuduju vlastní život.“ Životopisné vyprávění Zdeňka Gužiho. *Romano džaniben* 25 (2), pp. 149–172. [[online](#)]
- Ort, J. 2016. O Roma Miroľatar / Romové z Miroľe. *Romano džaniben* 23 (2), pp. 145–158. [[online](#)]
- Kubaník, P.; Ort, J. 2016. Sas o ľudos pre bida. Pal'is imar lokores avil'am ke amender, the o gadže the o Roma. / Lidé na tom byli špatně. Potom už jsme pomaloučku přišli k sobě, i gádžové i Romové. Rozhovor s paní Sivákovou. *Romano džaniben* 23 (2), pp. 125–144. [[online](#)]
- Elšík, V., Hajska, M., Ort, J. 2016. Slovník olašské romštiny. Seminář romistiky, Univerzita Karlova v Praze. [[online](#)]
- Hudousková, R.; Ort, J., Sadílková, H. 2015. Romové v Praze. (Texty k historii Romů v Praze po roce 1945). *Praha sdílená a rozdělená*. [[online](#)]